

Így talán nem kell szégyenkeznünk...

Viharos hangulatú nevelőrestületi értekezletek emlékképe idéződött fel bennem, amikor ezeket a sorokat foglamaztam. Sokszor és sokféleképpen érte már az a vád az alsó tagozatban tanítókat, hogy a felső tagozatos élővilág és földrajz tantárgy tanulásához nem megfelelően stabil fogalomrendszerrel juttatják el a tanulókat. A „határozott fogalomalkotás” (Környezetismeret-kézikönyv az általános iskolák 3. osztályának tanítói részére. Tankönyvkiadó, Bp. 1969. 7. 1.) tartalmaz tapasztalatgyűjtés eredményeként már a 3. osztályos tanulók esetében is követelményként fogalmazódott meg. A gyerekek tapasztalatgyűjtő tevékenységét szélesen kell értelmeznünk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a lehetőségeket sem, amelyeknél a nevelő konkrét irányító munkája nincs jelen. Éppen ezért az oktató-nevelő munkában számolnunk kell a nem iskolai ismeretszerzés körülményei között keletkezett mindennapi fogalmakkal is.

Hosszú idő óta foglalkoztatott az a gondolat, hogyan lehetne hasznosítani a tanulás irányításában a tanulók mindennapi megismerés folyamán szerzett fogalmait.

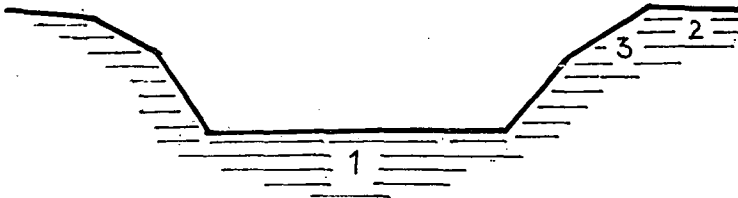
Feltételeztem, hogy a „Földrajzi alapismeretek” 3. osztályos környezetismeret témakörben rendelkeznek a gyerekek olyan ismeretekkel, amelyek jól szervezett tanulásirányítással, kevés szabályozással tudományos fogalmakká is tehetők.

Közismertnek számító tény, a tanulás motiváltsága annál eredményesebb, minél inkább sikerül a tanulóknak megértéssel bíztosítani. Emiatt aztán a tanulók meglevő ismereteinek számbavételénél is szívesen alkalmaztam az olyan típusú feladatlapokat, ahol a fogalmak tartalmi struktúrája ismeretében csak a megnevezés a feladat. A 3. osztályban tanítandó vízrajzi fogalmakkal kapcsolatos előzetes ismereteik felől az alábbi módon győződtem meg:

FELADATLAP

Név: _____

1. Nevezd meg, milyen felszíni formáról van szó az alábbi állítás esetében! Válaszodat írd a vonalra!
A földfelszínen mederben áramló víztömeg.
Ez a felszíni forma a _____
2. Az alábbi matematikai jelölések a folyók nagyság szerinti rendjét tartalmazzák.
a) Írd a vonalra a legbővebb vizű folyót: _____
csermely > ér < patak < folyó < folyam
b) A legkevesebb vízzel rendelkezőt is írd a vonalra! _____
3. Húzd alá, miből származik a folyók vize!
kutakból,
lehullott csapadékból,
forrásokból.
4. Nevezd meg, milyen felszíni formáról van szó az alábbi állítás esetében! Válaszodat írd a vonalra!
A földfelszín nagyobb mélyedéseiben összegyűlemlt álló víztömeg.
Ez a felszíni forma a _____
5. Mi a neve a következő tulajdonságokkal rendelkező vízfajtanak? Írd a nevét a vonalra!
A föld alatti vizek emberi beavatkozás nélküli feltörése.
A neve: _____
6. Emlékezz vissza a tanulmányi sétára! Nevezd meg a folyó részeit! Az egyes részek számjelét írd a nekik megfelelő helyre!

töltés; _____ gát; _____ meder; _____ part. _____

7. Fejezd be az alábbi állításokat a zárójelben levő szavak közül a megfelelővel!

a) Tavaszí hóolvadáskor és sok csapadék esetén a felszíni vizek mennyisége növekszik. Ezt a jelenséget hívjuk: _____

(apadás, áradás, örvénylés)

b) A folyók, tavak medrében csökken a víz mennyisége. Ezt a jelenséget hívjuk _____

(apadás, áradás, örvénylés)

8. Mit hallottál, *mire használják* a folyók, tavak vizét? Folytasd a felsorolást!

egész éven át: tisztítás után ivóvíznek, _____

nyáron: _____

télen: _____

Az olvasó könnyen felfedezheti, hogy az *információszerzés a témakörben (vizek) tanítandó fogalmak teljességére vonatkozott*. Az is belátható, hogy a fogalmak tartalmi jegyeinek értése ilyen formában a stabil természettudományos fogalomelsajátíttatás első „lépcsőfoka” is lehet, de mindenképpen az eredményes szaktárgytanulás előkészítése.

VIDÉKI MÁTYÁS

Kunadacs

A tanulók motiválása önálló munkára

Egyre szélesebb körben és mind gyakrabban megfogalmazzák az oktató-nevelő munka eredményessége fokozásának szükségességét, mint társadalmi igényt. Bebizonyosodott, hogy ennek kielégítése csak a tanítás-tanulás korszerűsítése útján lehetséges. Érthető tehát az új technikai eszközök és az új módszerek térhódítása a pedagógiai gyakorlatban. Különösen az oktatástechnika területén bekövetkezett fejlődés jelentős. Az eszközök alkalmazása és együttes felhasználásuk eredményeképpen a biológia tanításának módszertanában is lényeges, előremutató változások történtek. Ezzel összhangban a tanulók oktatási folyamatban való részvételére összpontosul a figyelem.

A korszerűsítés szellemében valóban döntő fontosságúvá váltak a tanulók önálló tevékenységét, ismeretszerzését célzó törekvések. Ennek meggyőző bizonyítékai: a csoportmunka alkalmazásának gyors terjedése, a tanulókísérletek gondos elvégzése, a tanulók gyűjtőmunkájának szervezése és segítése. Ezek megteremtik a tanulók önálló munkájának feltételeit, de önmagukban még nem biztosítják a gondolkodva cselekvő részvételt, az önálló ismeretszerzést.

A tanulókat probléma elé kell állítani, amelyek felkeltik érdeklődésüket, izgatják, kíváncsiá teszik és a megoldás keresésére ösztönzik őket. Biztosítani kell az ismeretekhez való érzelmi kötődésüket, egyszóval motiválásukat!

Az élővilág tankönyvek képei, ábrái és a munkafüzetek feladatai sok esetben motiváló tényezőkként jöhetnek számításba. Az almat

szüretelő lányok látványa derűs hangulatot áraszt; a témakör címe pedig – „Ősszel a gyümölcsösben” – képaláírásnak is kitűnő. Az „Idegen tájak élővilága”-nak tanulásakor a tanulók biztosan felfigyelnek a heringhalászatot bemutató képre, vagy a kék bálna súlyát szellemenesen bemutató rajzra. „A virágos növények szervezete” című témakörben a virág és a virágzatok bemutatása különösen jól sikerült. A képek élénk színei gyönyörködtetnek, elhelyezésük kitűnő.

Az ismeretek önmagukban is – pl. a tankönyv szövege – motiválják a tanulókat. Az ismeretek jellege azonban többnyire nem biztosítja ezt, tehát úgy kell kezelni őket, hogy felkelték az érdeklődést. A kiragadott példák az is bizonyítani kívántuk, hogy a motiváció nem válik öncélúvá, ha az ismeretek és közlési módjuk (színek, formák, elrendezés) egyaránt felébresztik a tanulóknál a megfigyelés, a megismerés igényét.

A munkafüzetek is biztosítják a motiválás lehetőségét. Egyrészt azokra a feladatokra gondolunk, amelyek rajzok készítését igénylik. A virág részeinek tanulmányozását és a gyümölcsök felépítésének vizsgálatát említjük példaként. Másrészt a munkafüzet önálló megfigyelése, vizsgálódásra biztatja a tanulókat, illetőleg elősegíti, hogy a nevelők egyéb feladatokat, megfigyelési szempontokat adjanak. A munkáltató órák – a házi légy, a keresztespók, és a cserebogár összehasonlítása, vagy a tulipán és a veteményborsó virágjának összehasonlítása –